

Narkotikabrukets nya generation

Inledning

Narkotikabruket tilltog globalt sett under 1990-talet. Till exempel ökade marijuanarökandet bland 16–17-åriga skolungdomar i USA kraftigt efter en lång tids tillbakagång (Marijuana abuse 2002). Motsvarande trend har också påvisats i europeiska och nordiska kartläggningar (Årsrapport om Europeiska...2002; Kouvonon & Rosenqvist & Skretting 2001). Kring millennieskiftet verkade ökningen ha avstannat i en del länder (Ahlström & Metso & Tuovinen 2001; Årsrapport om Europeiska...2002; Marijuana abuse 2002).

Det synligaste nya draget i det ökade narkotikabruket är en förändrad festkultur där narkotikan kopplas allt intimare till ungdomars nöjesliv. Det bruk av stimulantia som hör ihop med dans i techno- och ravekulturen har spritt sig till klubbar och diskotek. Utvecklingen har lett till bruk av en rad nya ämnen, varav ecstasy är det mest kända och utbredda. På samma gång har mer traditionella ämnen som amfetamin, kokain och LSD vunnit ny popularitet. Cannabisrökning och annat narkotikabruk som främst sammankopplas med

festande under helger har för många ungdomar och unga vuxna blivit en naturlig del av veckoslutets natt- och partyliv (Calafat et al. 2001). I Storbritannien har utvecklingen fött en diskussion i vilken en del forskare redan börjat tala om en normalisering av ungdomars narkotikabruk (Parker & Aldridge & Measham 1998; Parker & Williams & Aldridge 2002).

Med den nya narkotikatrenden har bruket stigit i en del länder till nivåer som är högre än någonsin tidigare. Till dessa länder hör Finland, som på 90-talet upplevde sin andra narkotikavåg (Partanen & Metso 1999). Förutom det allt mer utbredda cannabisbruket har den mest påtagliga förändringen i den finländska narkotikasituationen varit det ökade antalet amfetamin- och opiatmissbrukare (A. Virtanen 2001). De internationella strömningarna har resulterat i att ecstasybruket nått också Finland, även om dess utbredning tills vidare varit ganska begränsat. (Seppälä 1999; Hakkarainen & Metso 2001; Salasuo & Rantala 2002).

Utvecklingen av narkotikabruket i Finland under de tio senaste åren har följts med hjälp av upprepade enkätundersökningar i befolk-

ningen (Kontula & Koskela 1992; Partanen 1994; Hakkarainen & al. 1996; Kontula 1997; Partanen & Metso 1999; Hakkarainen & Metso 2001). Narkotikabrukets utbredning kartlades senast år 2000. Resultaten tydde på att den kraftigaste ökningstendensen redan börjat vika (Hakkarainen & Metso 2001). Det konstaterades emellertid att det var omöjligt att med denna enda enkät som grund avgöra om det var fråga om en bestående vändning eller om det var ett tillfälligt avbrott inför en ny uppgång. Undersökningen från år 2000, vars material insamlades i samband med dryckesvaneundersökningens intervjuer, avvek metodmässigt från den föregående undersökningen från år 1998. Av den orsaken innehöll de tidsmässiga jämförelserna osäkerhetsfaktorer av teknisk art. Materialet för den färskaste rusmedelsundersökningen från år 2002 insamlades med hjälp av en postenkät, vilken möjliggör en metodiskt enhetlig tidsserie för jämförelser över tid. De nya förändringar som skett i fråga om narkotikabruk kan nu bedömas ur ett längre tidsperspektiv och tillförlitligare än tidigare. De resultat som presenteras i denna artikel erbjuder en allmän bild av narkotikabrukets utveckling under tiden 1992–2002. Dessutom analyseras förändringar som ligger bakom den andra narkotikavågen.

Rusmedelsundersökningen 2002

Undersökningens material insamlades genom postenkäter under hösten 2002. I början av september fick respondenterna per post en enkät som de ombads returnera i ett bifogat kuvert före ett visst datum. Respondenterna påmindes om datumet med ett skilt påminnelsekort. De personer som inte svarade på enkäten fick en ny blankett i början av oktober. Blanketterna returnerades anonymt. På blanketten fanns dock ett nummer, så att man kunde skicka nya blanketter till dem som inte svarat i

första omgången. Materialet insamlades av Statistikcentralen på beställning av Alkohol- och narkotikaforskningsenheten vid Stakes (Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården). Respondenternas personuppgifter har inte funnits till forskarnas förfogande under något av processens skeden.

Undersökningens målgrupp var 15–69-åriga finländare. Åland lämnades utanför undersökningen, likaså personer som bodde på institutioner eller inte hade någon fast adress. I målgruppen valdes ett slumpmässigt sampel på 4 053 personer ur Statistikcentralens befolkningsdatasystem. Eftersom narkotikabruket fördelar sig ojämnt över åldersgrupperna, lades tyngdpunkten vid 15–35-åringar. Detta gjordes så att 3 000 personer valdes ur hela målgruppen, och ett sampel på 1 000 personer valdes ur kategorin 15–35-åringar. Genom denna överrepresentation eftersträvade man att rikta enkäten speciellt till den befolkningsgrupp som är mest aktiv då det gäller bruk av narkotika och på detta sätt säkra ett tillräckligt underlag för statistisk analys. I finländska narkotikaenkäter har man inte tidigare använt detta förfaringssätt, men det har vunnit terräng inom den europeiska forskningen under senare år och dess tillämpning styrs av de rekommendationer för narkotikaenkäter som gjorts upp av Europeiska Centrumet för Kontroll av Narkotika och Narkotikamissbruk, ECNN (EMCDDA). I analysen beaktades de ungas överrepresentation med hjälp av viktning.

Sammanlagt svarade 2 541 personer på enkäten. Svartsprocenten var 63, vilket är lite mindre än i motsvarande undersökning från 1998 (66 %). Siffran kan dock betraktas som jämförelsevis bra, om man beaktar det känsliga ämnet samt de senaste årens lilla nedgång i svartsprocent för enkätundersökningar. Vid jämförelse av respondenternas fördelning då det gäller svarsaktivitet inom samplet kan man konstatera att kvinnorna (68 %) som vanligt var aktivare än männen (57 %). Mel-

lan åldersgrupperna var skillnaderna jämförelsevis små. Män över 50 år var något aktivare än sina yngre gelikar. De svenskspråkigas svarsandel (64 %) var en smula högre än de finskspråkigas (62 %). Ett hundratal personer hade ett annat modersmål än finska eller svenska. Till de här personerna skickades en finskspråkig blankett. Det faktum att deras svarsprocent ligger på 45 procent avspeglar sannolikt språksvårigheter. Mellan olika regioner varierar också svarsaktiviteten något. I huvudstadsregionen, vilket utgör en central region i fråga om narkotikabruk, var svarsprocenten ganska god, 59 %. Materialets representativitet har korrigerats genom en viktning i analysen enligt ålder, kön och geografiskt område.

Enkäten från år 2002 är den första i en serie rusmedelsundersökningar, som vartannat år skall samla information för att följa med förändringar i befolkningens narkotikabruk och alkoholkonsumtion under åren 2002–2008. Datainsamlingen görs så att man varannan gång betonar narkotika och varannan gång alkohol. Tillvägagångssättet möjliggör såväl en observation av ett narkotikaläge som är känsligt för snabba förändringar, som en observation av konsekvenserna av det alkoholpolitiska brytningskedje som ligger framför oss.

År 2002 betonades narkotikafrågorna i rusmedelsundersökningen. Blanketten "Rusmedelsundersökning 2002 och åsikter om narkotika" innehöll en begränsad grunduppsättning frågor om dryckesvanor, men den största delen av frågorna rörde narkotikarelaterade ämnesområden. Respondenterna tillfrågades om de blivit erbjudna narkotika, om de känner personer som använder narkotika och om de själva provat eller använt droger. Respondenterna ombads att nämna vilka ämnen de använt samt meddela ifall de använt dem inom de senaste 12 månaderna och de senaste 30 dagarna. Samma frågor ställdes beträffande användningen av läkemedel (sömn-, smärtstillande och lugnande mediciner) för

icke-medicinskt bruk samt bruk av tekniska lösningsmedel i berusningssyfte. Då det gäller illegala rusmedel frågades respondenterna i vilken ålder de första gången provat på ämnet. På samma sätt tillfrågades respondenterna hur gammal man var då man första gången var berusad och i vilken ålder man började röka regelbundet. I utformningen av de frågor som behandlade bruk av narkotika använde man sig av den modellblankett (EMQ) som utformats av en expertgrupp vid EMCDDA. Förutom dessa frågor innehöll den finländska blanketten en mängd frågor som behandlade respondentens åsikter om droger, narkotikaproblem och narkotikapolitik. I denna artikel skall vi koncentrera oss på att analysera de frågor som berör själva narkotikabruket. De frågor som berör åsikter och attityder rapporterar vi om på annan plats.

Data om narkotikabruket har tidigare på motsvarande sätt insamlats år 1992 (Kontula & Koskela 1992), år 1996 (Kontula 1997) samt år 1998 (Partanen & Metso 1999), vilket erbjuder goda möjligheter för jämförelse över tid. Jämförbara fakta fås speciellt vad gäller rusmedelsbrukets livstidsprevalens (om man någonsin använt), årsprevalens (bruk under de senaste 12 månaderna) och månadsprevalens (bruk under de senaste 30 dagarna). Däremot har inte första användningsgången tidigare kartlagts i samma utsträckning som år 2002. Alla de ovannämnda undersökningarnas material är insamlat med postenkäter, vilket är av största vikt för jämförbarheten då det rör sig om känsliga ämnesområden. Det har visat sig att svaren är mer tillförlitliga i narkotikaundersökningar då respondenten erbjuds en möjlighet att fylla i postenkäten privat. Med metoder som innehåller personlig kontakt mellan datainsamlaren och respondenten tenderar prevalensvärdena att bli lägre än med postenkäter (Partanen & Metso 1997). Detta kan man nu i efterhand också se i resultaten från det narkotikamaterial som erhöles i samband med dryckesvaneundersök-

Tabell 1. Antal respondenter samt svarsprocent i undersökningarna från 1992, 1996, 1998 och 2002.

Under-sökning	Antal respondenter	Svarsprocent
1992	3457	71
1996	3009	68
1998	2143	66
2002	2541	63

Källor: Kontula & Koskela 1992; Kontula 1997; Partanen & Metso 1999; Rusmedelsundersökningen 2002

ningen från år 2000 (Hakkarainen & Metso 2001): den personliga kontakten mellan forskare och respondent vid insamlandet av materialet verkade leda till en underrapportering. Av den orsaken görs systematiska jämförelser i denna artikel enbart mellan de omnämnda postenkätmaterialen. Undersökningen från år 2000 kommenteras emellertid. För enhetlighetens skull har den lilla del av 1998-års undersökning som insamlades per telefon lämnats bort. För att kunna jämföra materialen har en motsvarande viktning som i 2002 års material för kön, ålder och geografiskt område gjorts för materialet från 1992, 1996 och 1998. Detta kan ha förorsakat en del förändringar i de resultat som tidigare rapporterats från undersökningarna.

I tabell 1 presenteras antalet respondenter samt svarsprocent från de undersökningar som jämförs. Antalet respondenter var lägst i materialet från år 1998, men ändå är den totala mängden respondenter över 2000 personer, vilket under finländska förhållanden kan anses vara mer än en hygglig siffra. Det har skett en jämn nedgång i svarsprocenten från år till år, vilket också speglar den allmänna trenden då det gäller enkätsvar.

Innan vi går in på resultaten är det värt att än en gång påpeka att befolkningsenkäten utesluter personer som bor på olika inrättningar och sådana som inte har någon fast adress, vilket innebär att många problemmiss-

brukare redan gallras bort i samband med sampelurvalet. Personer som är svårt narkotikaberoende kan också vara mer ovilliga att besvara en enkät än genomsnittet. Man kan med andra ord säga att problemmissbrukare av tunga droger blir underrepresenterade i en enkät som riktar sig till en hel befolkning (Reuband 1990). Till enkätundersökningens svagheter hör också det faktum att folk kan hemlighålla eller glömma bort användningstillfällen. Detta oaktat utgör undersökningar som berör hela befolkningen ett viktigt redskap för att följa med ett lands narkotikatillstånd. De erbjuder en helhetsbild av bruk och erfarenheter av narkotika på befolkningsnivå. Genom att jämföra resultat från liknande undersökningar från olika tidpunkter kan man kartlägga situationens utveckling.

Ökning och utplaning

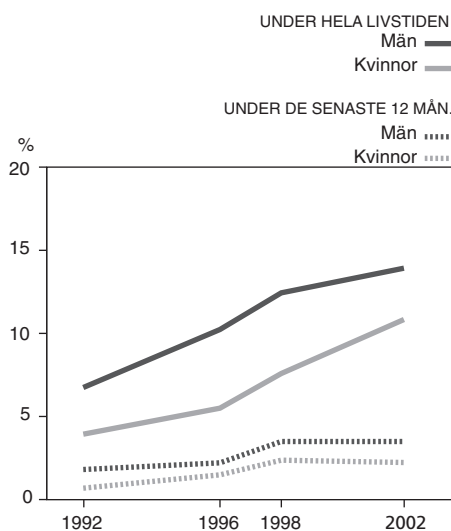
I undersökningen från år 2002 meddelade 12 procent av respondenterna att de någon gång under sin livstid prövat eller brukat narkotiska medel såsom hasch, marijuana, amfetamin, heroin eller andra illegala droger. För de flesta var det fråga om ett bruk som sträcker sig åtminstone ett år tillbaka i tiden. Tre procent meddelade att de brukat narkotika under det senaste året. De som svarade att de brukat narkotika under de senaste 30 dagarna utgjorde endast en procent av respondenterna. Med undersökningsresultatet som grund kan man estimerat att ungefär 450 000 finländare år 2002 någon gång i sitt liv prövat på något slags narkotiskt medel. Ungefär 100 000 personer hade brukat narkotika under det gångna året och ungefär 40 000 under de senaste 30 dagarna.

Då man jämför prevalenssiffrorna från år 2002 med siffror från tidigare undersökningar, kan man då det gäller brukets utbredning utläsa både en ökning och en utplaning. Antalet personer som uppger att de någon gång

provat eller någon gång använt har stadigt ökat, medan de siffror som beskriver bruk under den senaste tiden är på samma nivå år 2002 som fyra år tidigare. I figur 1 beskrivs de senaste tio årens förändringar i livstids- och årsprevalens för narkotikabruk bland kvinnor och män.

Den del av befolkningen som använt något slags olagligt narkotiskt medel steg från fem procent år 1992 till åtta procent år 1996, och från tio procent år 1998 till 12 procent år 2002. Figur 1 visar att efter år 1998 har ökningen varit kraftigast bland kvinnorna. Förändringen är statistiskt signifikant ($p < 0.05$). Testandet av narkotiska medel ökar statistiskt signifikant för männen mellan år 1992 och 1996. Under de senaste fyra åren verkar ändå ökningstakten ha bromsat, även om förändringen mellan år 1996 och 2002 fortfarande är statistiskt signifikant. Enligt dessa uppgifter tog 1990-talets narkotikatrend snabbare fart bland männen. Bland kvinnorna tilltog ökningstakten först efter mitten av nittioalet. Det här har inneburit att skillnaden mellan män och kvinnor vad gäller erfarenheter av narkotika har minskat. År 2002 meddelade 14 procent av männen och 11 procent av kvinnorna att de åtminstone en gång under sin livstid prövat eller använt narkotika. Konfidensintervallen (95 %) är ungefär ± 2 procentenheter.

Då vi talar om bruk under senaste tid ser bilden annorlunda ut. Årsprevalensen steg såväl för männen som för kvinnorna mellan år 1992 och 1998, varefter det skedde ett stopp i tillväxtkurvan. Under de senaste fyra åren har tillväxten i bruk under de senaste 12 månaderna stannat upp på fyra procent för männen och två procent för kvinnor. Konfidensintervallen (95 %) är ungefär ± 1 procentenhet. Men även om ökningen verkar ha avstannat under de senaste åren, är förändringen från 1992 års nivå statistiskt signifikant ($p < 0.05$) både för kvinnor och män.

Figur 1. Antal kvinnor och män som någon gång i sitt liv brukat något narkotiskt ämne samt antal kvinnor och män som brukat under de senaste 12 månaderna. Siffror från år 1992, 1996, 1998 och 2002.

Resultaten gällande livstidsprevalens (10 %) från den narkotikaenkät som insamlades i samband med Dryckesvanor 2000-undersökningen lutade mot att ökningen i experimenterandet skulle ha avstannat (Hakkarainen & Metso 2001). Data från år 2002 ger dock en annan bild av situationen, en bild som är mer tillförlitlig än materialet från år 2000 av skäl som härrör sig till materialets jämförbarhet. Enligt undersökningen från 2002 har finländarnas testande av olaglig narkotika fortsatt att öka, speciellt bland kvinnor. Ett mer aktivt bruk, vilket bäst beskrivs av årsprevalenssiffrorna, verkar dock inte ha ökat under de senaste fyra åren. Det faktum att det inte skett en ökning i de siffror som beskriver bruk under senaste tid kunde betyda att det inte skett en jämn ökning i enstaka bruk av narkotika under de fyra senaste åren, utan att tyngdpunkten ligger på tiden före hösten 2001. Denna tolkning får också stöd av materialet från olika åldersgrupper. Slumpmässiga faktorer kan emellertid också ha påverkat resultatet.

Vanligt bland unga att pröva cannabis

Om man vill granska narkotikasituationen ger siffror som beskriver experiment med och användning av narkotika på befolkningsnivå en ganska grov bild. För att vi skall få fram en skarpare bild krävs det analyser enligt olika sociala bakgrundsfaktorer. Vi skall i det följande göra en sådan analys i fråga om cannabisbruk. Cannabisbruket ger också en utmärkt bild av i vilken utsträckning befolkningen experimenterar med narkotika. Nästan alla som någon gång prövat på illegala narkotiska ämnen har någon gång använt cannabis. Också i fråga om jämförelser över tid utgör cannabis den klaraste och entydigaste kategorin. Hälften av de 12 respondenterna, som rapporterade narkotikabruk, men som inte använt cannabis, kunde inte namnge det ämne de använt, och även i övrigt baserade sig deras erfarenhet på vaga minnesbilder.

Narkotikabruket fördelar sig ojämnt över olika åldrar. Det lönar sig därför att analysera prevalenstalen på befolkningsnivå enligt olika ålderskategorier. Till exempel syns en tillväxttrend i livstidsprevalensen för narkotikabruk för hela befolkningen, även om den aktuella situationen inte markant förändras. Eftersom de ungas experimentering med narkotika blev ett märkbart faktum i det finländska samhället och i den finska kulturen först på 1960-talet, är prevalensen i de äldre ålderskategorierna obefintlig. Prevalenstal som berör hela befolkningen växer därför av sig själv på grund av kohorteffekten då nya åldersgrupper som prövat på droger under de senaste tio åren kommer med i undersökningsunderlaget medan det i den äldre andan faller bort sådana som aldrig bekantat sig med narkotika under sin ungdom. I tabell 2 analyseras andelen som någon gång använt cannabis enligt åldersgrupper och andra bakgrundsfaktorer åren 1992 till 2002.

Tabell 2. Andel personer ur olika befolkningsgrupper som någon gång i sitt liv prövat på cannabis. Siffror i procent från år 1992, 1996, 1998 och 2002.

	1992*	1996**	1998	2002
Alla	5	8	10	12
Kön				
män	6	10	12	13
kvinnor	4	5	7	11
Ålder				
15–19	6	12	18	17
20–29	12	18	21	29
30–39	7	11	12	14
40–49	3	6	7	9
50–59	1	2	2	5
60–69	0	0	0	0
Område				
huvudstadsregionen	12	16	21	23
södra Finland	4	7	9	11
övriga Finland	3	4	5	7
Bosättningsområde				
huvudstadsregionen	12	16	21	23
stad med över				
100 000 invånare	5	7	10	15
övrig stad	5	7	9	11
bosättningscentrum				
eller tätbygd	2	4	6	7
annan landsbygd	1	3	2	3
Utbildning				
yrkesskola	6	8	9	10
yrkesinstitut/yrkeshögskola	6	8	7	11
högskola (akademisk)	10	10	11	14
ingen av de ovan nämnda	4	7	11	14
Syssla				
arbetstagare	6	8	9	12
företagare	4	6	11	7
arbetslös eller permitterad	8	13	11	13
pensionär	1	1	1	1
studerande	10	13	18	25
Civilstånd				
ogift	11	14	19	20
samboende	7	10	13	18
gift	3	4	4	6
fränskild, separerad	7	10	9	12
änka	0	0	2	0

* 18–69-åringar

** 16–69-åringar

Källor: Kontulas & Koskelas material från år 1992; Kontulas material från 1996; Narkotikaenkäten 1998 och Rusmedelsundersökningen 2002.

De siffror som beskriver 20–29-åringarna når en helt egen nivå i tabellen. I denna kategori har de som testat cannabis ökat från 12 till 29 procent under tidsperioden. Förändringen är märkbar och visar att det verkligen blir vanligare att testa cannabis. År 2002 rapporterade var tredje man och var fjärde kvinna i denna åldersgrupp att man någon gång under sin livstid provat på cannabis. Ändå var det också i denna ålderskategori mer ovanligt att man brukat under senaste tid än att man gjort det någon gång i sitt liv. Åtta procent hade använt cannabis under de senaste 12 månaderna, 10 procent av männen och 6 procent av kvinnorna. Fem procent av männen och två procent av kvinnorna uppgav att man använt cannabis under de senaste 30 dagarna.

Allt fler har också provat på cannabis i åldersgrupperna 30–59 år. Siffrorna har dock stannat på en klart måttfullare nivå än i ovan nämnda åldersgrupp och återspeglar till en del livstidsprevalensens kohorteffekt. Siffrorna beskriver främst experimentering i ungdomsåren, eftersom bruk under senaste tid inte förekommer i dessa åldersgrupper. Ett undantag är män mellan trettio och fyrtio år. Bland dem som fyllt sextio är cannabiserfarenheterna okända.

Bland ungdomar under 20 år ökade andelen som testat cannabis mellan år 1992 och 1998, men siffrorna stannade år 2002 på ungefär samma nivå. Förändringen mellan år 1998 och 2002 är inte statistiskt signifikant, och det är för övrigt också värt att påpeka att observationerna i denna åldergrupp är mindre än i de andra grupperna, vilket ökar slumpmässigheten i resultatet. Den yngsta åldersgruppen lever i drogtestandets ålder, vilket förklarar det faktum att siffrorna för användning under senaste tid är högst i denna grupp. Var tionde respondent under 20 år rapporterade bruk under de senaste 12 månaderna. Månadsprevalensen var fyra procent.

Övriga demografiska skillnader

Enligt forskningen förekommer narkotika-
bruk främst i områden med hög urbanise-
ringsgrad och stor befolkningstäthet (Abraham & Kaal & Cohen 2002). I denna riktning pekar också skillnaderna mellan geografiska områden och bostadsort i det finländska materialet. Medan en femtedel av dem som bor i huvudstadsregionen uppgav att de någon gång provat cannabis låg samma siffra för landsbygden kring bara några få procentenheter. I huvudstadsregionen steg cannabisestandet statistiskt signifikant mellan år 1992 och 1998 ($p < 0.05$), varefter tillväxten lugnat sig. I övriga städer med över 100 000 invånare kom narkotikatrenden senare i gång, men tillväxten har varit statistiskt signifikant mellan år 1996 och 2002. Under de senaste fyra åren har skillnaderna blivit allt mindre mellan huvudstadsregionen och städerna Tammerfors, Åbo och Uleåborg. I småstäder, bosättningscentra och tätorter har det skett en fortsatt ökning, som dock varit mer måttfull än på stora orter. På landsbygden är situationen så gott som oförändrad. Konfidensintervallerna (95 %) är för huvudstadsregionen och i städer med över 100 000 invånare ± 4 procentenheter, i övriga grupper är den ± 2 procentenheter. Antalet personer som provat på cannabis sjunker då man förflyttar sig från södra Finland till övriga delar av landet.

Skillnaderna i livstidsanvändning (någon gång) av cannabis mellan grupper med olika yrkesutbildning är relativt små. Man kan konstatera att ökningen varit störst bland dem som saknar yrkesutbildning. Bruk under det senaste året är i denna grupp klart vanligare (5 %) än i övriga grupper (1–2 %), vilket ger en bild av bruket bland unga, som ännu går i skolan eller studerar. Konfidensintervallet (95 %) för siffrorna från år 2002 är för personer med högre akademisk grad ± 5 procentenheter, och för övriga grupper ± 2 procentenheter. Om man kontrollerar för ålder,

kan man konstatera att det bland personer med högre akademisk slutexamen är en smula vanligare att testa cannabis än i övriga grupper.

Om man betraktar cannabisbruket i förhållande till respondenternas huvudsyssla kan man konstatera att det är överlägset mest utbrett bland studerande. Minst cannabisbruk återfinns bland pensionärer. Dessa siffror beskriver en ålderseffekt, som också visar att ungefär var tionde studerande har använt cannabis under de senaste 12 månaderna. Av löntagarna har ungefär en tiondedel någon gång i sitt liv brukat eller prövat på cannabis. Löntagarnas siffror över bruk under senaste tid är också intressanta med tanke på diskussionen kring drogtestar på arbetsplatserna. I undersökningen från år 2002 meddelade 1–2 per hundra personer med heltids- eller deltidjobb att de använt cannabis under de senaste 12 månaderna. Bruk under de senaste 30 dagarna var ännu ovanligare. På en generell nivå verkar därför inte narkotikabruk vara något större problem inom finländskt arbetsliv. Betydelsen av tester på arbetstagarna är uppenbart symbolisk, vilket också ofta är så som man ser det inom företagen (Bothas 2002).

I fråga om civilstånd kan man konstatera att det bland ogifta och sammanboende finns fler personer som provat på cannabis än i övriga grupper. Samma observation kan göras i fråga om bruk under det senaste året, där de ogifta (8 %) avviker ännu tydligare från de övriga (0–2 %) grupperna. Fördelningen av narkotikabruk enligt civilstånd speglar ålderns inverkan: ogifta och sammanboende är ofta yngre än medeltalet. Om man kontrollerar för ålderseffekten, avviker de gifta personerna från övriga (frånsett änkor/änklingar) med sin mindre erfarenhet av cannabis.

I undersökningen från år 2002 fanns ingen klar skillnad mellan finsk- och svenskspråkiga beträffande narkotikaprobandet. Skillnader mellan språkgrupper analyserades inte mer ingående eftersom så få respondenter uppgav ett annat modersmål än finska.

Festdrogernas frammarsch

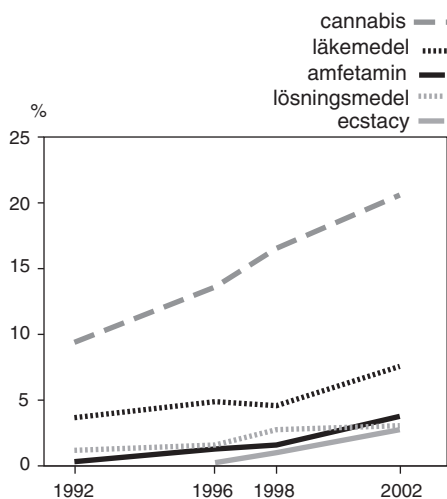
I det följande skall vi granska utöver bruk av cannabis, också bruk av övriga illegala narkotiska ämnen, samt berusningsbruk av läkemedel och tekniska lösningsmedel. Eftersom bruk av illegal narkotika är ovanligt bland de äldre ålderskategorierna, koncentrerar vi oss på svaren från respondenter under 40 år. På det här sättet får vi bättre fram variansen i prevalensen för andra droger än cannabis. Figur 2 beskriver livstidsprevalensen i åldersgruppen 15–39 år för cannabis, amfetamin, ecstasy samt läkemedel och tekniska lösningsmedel som använts i berusningssyfte. Siffrorna är från åren 1992–2002.

Cannabis avviker klart från de andra ämnen i figuren. År 2002 uppgav ungefär en femtedel av respondenterna under 40 år att de använt cannabis åtminstone en gång, medan motsvarande siffra låg på under tio procent för övriga ämnen. Det vanligaste efter cannabis var bruk av läkemedel i icke-medicinskt syfte, som efter en stabil period mellan åren 1992 och 1998 ökade klart till år 2002. Förändringen är statistiskt signifikant ($p < 0.05$). Det här kan till en del ha påverkats av det faktum att i motsats till blanketten från 1998 nämndes det i blanketten år 2002 förutom sömn- och lugnande medel också värkmedicin. Det här kan ha lett till ett större antal positiva svar och det är också möjligt att resultaten avspeglar det ökade missbruket av Subutex bland narkotikabrukarna (Partanen 2003). Det kan också nämnas att bland dem som inte syns i figuren, det vill säga över 40-åringarna, är missbruket av läkemedel (6 %) vanligare än bruk av cannabis (5 %) och övrig illegal narkotika. I fråga om berusningsbruk av lim, tinner och andra tekniska lösningsmedel har det inte skett några stora förändringar. Sniffandets livstidsprevalens har rört sig mellan en och tre procent under alla undersökningår.

En av de mest framträdande nya drag som kan observeras i resultaten från år 2002 är det tilltagande bruket av amfetamin och ecstasy bland personer under 40 år. Fyra procent rapporterade att de någon gång använt amfetamin och tre procent rapporterade ecstasybruk. Andelen har ökat statistiskt signifikant från år 1998 ($p < 0.05$). Konfidensintervallen (95 %) för siffrorna från år 2002 är ± 1 procentenhet. Dessa ämnen har mest använts av 20–29-åringar, amfetamin av 8 procent av männen och 4 procent av kvinnorna, ecstasy av 8 procent av männen och av 3 procent av kvinnorna. Det kan också nämnas att år 2002 rapporterades oftare kokainbruk än tidigare år. Bruk av kokain var också vanligast bland 20–29-åringarna, bland vilka drygt 2 procent meddelade att de provat eller använt någon gång i sitt liv. Resultaten visar att teknomusikens fest- och klubbkultur och det bruk av stimulantia som kan kopplas till den vunnit allt större terräng också i Finland. I kategorin för oklassificerade ämnen i blanketten nämndes också några ämnen som brukas inom ramen för denna kultur (GHB och Poppers). Drygt två procent av 20–29-åringarna meddelade att de provat LSD, som också sammankopplas med teknokulturens psykedeliska förgrening (Seppälä 2001). Bruket av hallucinogena svampar steg till samma nivå.

Vi bör konstatera att även om bruket av de ovannämnda ämnena ökat bland personer under 40 år, är experimenterandet på befolkningsnivå fortsättningsvis lågt och förändringarna är små. År 2002 meddelade 2 procent av alla respondenter att de någon gång provat på amfetamin och en procent att de provat på ecstasy. Prevalenstalen för kokain, LSD och svampar låg för hela befolkningen på under en procent. I fråga om bruk av heroin och övriga opiater rör vi oss i befolkningsundersökningen på så låga nivåer att förändringar är svåra att skönja ens på åldersgruppsnivå. Dessa ämnens livstidsprevalens växlade mellan en halv procent för hela befolkningen

Figur 2. Livstidsprevalens enligt drog bland 15–39-åringar år 1992, 1996, 1998 och 2002.

och en procent för 20–29-åringarna. Subutex, som hörde till de ämnen som var oklassificerade i blanketten, fick några omnämnanden.

I undersökningssvaren från år 2002 är det betydligt mer ovanligt att man sysslat med experimentering med droger under senaste tid än att man provat någon gång i livet. Det här tyder på att en stor del av det ökade narkotikabruket fortfarande antingen är ett experimenterande eller ett jämförelsevis sällan förekommande enstaka bruk. Ordningsföljden på ämnena enligt förekomst var också nästan oförändrad. Av dem som är under 40 år hade sex procent använt cannabis under de senaste 12 månaderna och två procent hade använt under de senaste 30 dagarna. Motsvarande siffror för läkemedel var 3 respektive 1 procent. Årsprevalensen för läkemedelsmissbruk hade stigit statistiskt signifikant i jämförelse med siffrorna från 1998 ($p < 0.05$). Av respondenterna under 40 år hade mindre än en procent använt amfetamin och ecstasy under det senaste året, och endast ett par respondenter rapporterade bruk under de senaste 30 dagarna. Rapporterat bruk av tekniska lösningsmedel under senaste tid existerade inte i egentlig bemärkelse. Experimentering med

dylika ämnen hänför sig nästan uteslutande till de tidiga ungdomsåren (Tirkkonen & Kontula 1991). Också regelbundet bruk av heroin och övriga opiater stannar på en nästan obefintlig nivå, vilket visar hur svårt det är att nå denna grupp med en befolkningsenkät.

Den andra narkotikavågens lyftkraft

Som vi redan konstaterat har bruket av cannabis, amfetamin och ecstasy tilltagit märkbart. I slutet av denna artikel skall vi koncentrera oss på detta. Förändringarna i läkemedelsmissbruket analyserar vi mer ingående vid ett annat tillfälle.

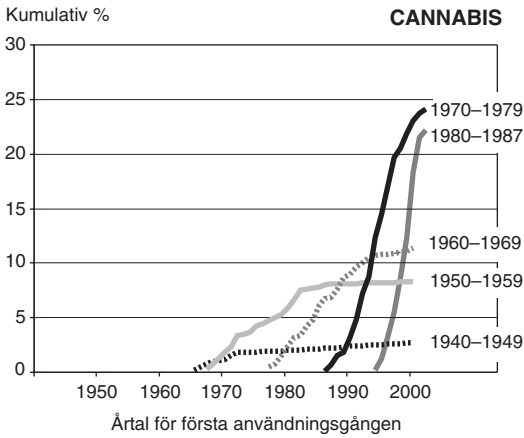
Bilden av en ny narkotikavåg under 1990-talet blir tydligare om man analyserar materialet från 2002 utgående från när de som rapporterat att de någon gång använt droger prövat narkotika första gången. En analys av den första användningsgången berättar något om utvecklingen av drogintresset. Då det rör sig om en minnesbild, måste det tilläggas att ju längre tillbaka i tiden den första användningsgången ligger, desto svårare är det att minnas den. Den första narkotikavågen som inföll i slutet av sextioalet och i början av sjuttioalet, framstår av denna anledning förmodligen som lite mindre än vad den verkligen var (se också Partanen & Metso 1999). Svar som rör den andra narkotikavågen kan emellertid anses mer tillförlitliga. I blanketten frågades respondenterna om ålder vid första användningstillfälle, vilket man kanske minns bättre än årtalet. I behandlingen av materialet överförde man sedan användningsålder till årtal.

Det är skäl att granska den så kallade incidensen, det vill säga siffror som beskriver tillkomsten av nya brukare enligt första användningsgång, enligt åldersgrupper. Figur 3 beskriver när respondenter födda under olika årtionden meddelat att de börjat testa droger. De kumulativa procenttalen beskriver hur många procent av en åldersgrupp som fram

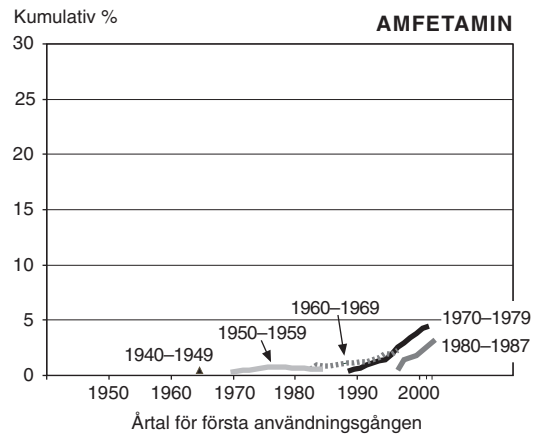
till en viss tidpunkt uppgett att de prövat på det givna ämnet. Värt att notera är att siffrorna för dem som är födda på åttiotalet ännu kan stiga, eftersom några av dem på grund av sin låga ålder ännu efter det att forskningsdata insamlats sannolikt kan komma att prova på droger. Skillnaderna mellan kurvorna beskriver cannabis-, amfetamin- och ecstasybrukets position inom olika födelsekohorter. Som en jämförelse presenteras också motsvarande information i fråga om berusningsdrickande.

Vi kan inleda med att notera hur de första användningstillfällena fördelar sig över åren. Den stabila position som cannabis har i egenkap av mest brukade illegala drog, illustreras av att nya brukare rekryterats genom åren ända sedan 1960-talet. Den andra narkotikavågen syns emellertid tydligt i ökningen av antalet förstagångsanvändare från och med början av nittiotalet. Till denna våg hör också att det blivit ett stabilt inslag av nya amfetaminbrukare. Före 1990-talet var förstagångsanvändare av amfetamin ett slumpmässigt fenomen i datamaterialet. Rapportering om förstagångsanvändning av ecstasy började uppträda först efter år 1994. En utlänning rapporterade om bruk av ecstasy före denna tidpunkt, men hade sannolikt skaffat sig denna erfarenhet i något annat land än Finland. Ecstasy-experimenterandet verkar således ha kopplats till ökningstrenden i narkotikabruket senare än cannabis- och amfetamintrenden.

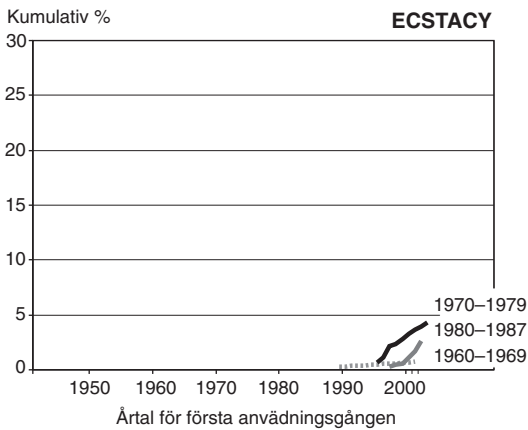
För det andra kan vi nämna att trots att skillnaderna i utbredningen av drogexperimenterandet varierar mellan olika födelsekohorter på ett tämligen förutsägbart sätt, framträder några nya drag i bilden med detta granskningssätt. Man kan notera att trots att experimenterandet med cannabis förekommer i alla åldersgrupper födda på 1940-talet eller senare, har 1990-talets narkotikatrend lockat med sig nya användare nästan enbart från de två yngsta ålderskohorterna. Samma fenomen har noterats då det gäller amfeta-

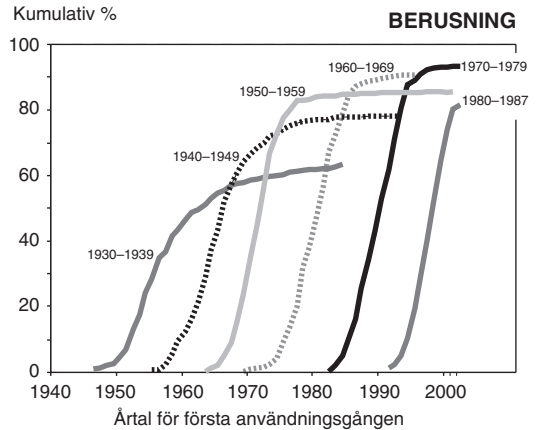
Figur 3a. Kumulativa procentandelar, enligt födelsekohort, för dem som prövat på cannabis.

Figur 3b. Kumulativa procentandelar, enligt födelsekohort, för dem som prövat på amfetamin.

Figur 3c. Kumulativa procentandelar, enligt födelsekohort, för dem som prövat på ecstasy.

Figur 3d. Kumulativa procentandelar, enligt födelsekohort, för dem som berusat sig.

min. Den nya 1990-talsboomen väckte inte något intresse för att prova på amfetamin hos dem som var födda före eller under 1960-talet. Bruket av 1990-talets nya trenddrog, ecstasy, begränsar sig nästan helt till de två yngsta födelsekohorterna. Man kan alltså säga att 1990-talets narkotikavåg sög med sig nya användare närmast ur de yngsta åldersgrupperna. Förstagångsanvändarna var i medeltal 18 år gamla.

För det tredje kan vi lägga märke till vissa likheter i incidenskurvorna för testandet av cannabis och den första fyllan. Incidensen i

olika födelsekohorter i fråga om den första fyllan tycks öka i takt med att alkoholbruket blivit mer accepterat i det finländska samhället. Förändringen syns tydligt i de tre äldsta födelsekohorterna. Det existerade en negativ inställning speciellt till kvinnors drickande ända fram till sextiotalets slut (Mustonen 2003). Man kan föreställa sig att en situation där de unga från samma åldersgrupp får sin allra första fylla så gott som samtidigt – som om de var en man och en kvinna – återspeglar att det blivit en aktivitet som är kulturellt och samhällsmässigt modellerad. Noterbart är att

de incidenstal som beskriver förstagångsansvändning av cannabis på 1990-talet visar på en liknande skarp ökningstendens. De personer som prövat på cannabis och är födda på 1970-talet använde cannabis första gången under första hälften av 1990-talet. De som var födda på 1980-talet följde efter under den senare hälften av samma årtionde. Enligt det här har narkotikaexperimenterandet fått en helt ny kulturell och social acceptans inom de unga åldersgrupperna under 1990-talet.

Här bör dock påpekas att de allra flesta i åldersgrupperna födda under 1970- och 1980-talet aldrig provat på droger. Då man jämför med äldre åldersgrupper har andelen som prövat emellertid stigit till en nivå – ungefär en fjärdedel av åldersgruppen har provat – som kunde tyda på att narkotikabrukets kulturella roll förändrats inom denna grupp. Regionalt har förändringen börjat i de stora städerna. På de mindre orterna har förändringen skett senare, vilket innebär att de som är födda på 1980-talet där i större utsträckning prövat på droger än de som är födda på 1970-talet. Det faktum att narkotika inte längre är något väldigt främmande i de ungas liv illustreras också i siffrorna från år 2002, som visar att ungefär hälften av alla under trettio år svarade att de i sin personliga bekantskapskrets har personer som använder narkotika. Nästan lika många hade någon gång blivit erbjudna narkotiska ämnen, antingen gratis eller mot betalning.

En ny generation

1990-talets ökade narkotikabruk har främst varit ett ungdomsfenomen. De nya narkotikaanvändarna har rekryterats främst bland dem som är födda på 1970- och 1980-talet. I detta avseende kan vi betrakta Finlands andra narkotikavåg som ett generationsfenomen. Narkotikavågens toppar har burits upp av den generation som varit unga under 1990-talet.

Det är för tidigt att fastslå i vilken utsträckning man kan tala om att de ungdomar som växte upp kring millennieskiftet utgör en skild generation (M. Virtanen 2001). I finsk ungdomsforskning har man ändå riktat uppmärksamhet på att de ungas livsvillkor, värderingsklimat och attityder på 1990-talet avviker från tidigare ungdomskullars. Enligt Tommi Hoikkala och Petri Paju (2002, 27) ”lever nutidsungdomen och skolbarnen väsentligen i en konsumtionskultur, som lyfter fram upplevelsen, njutningen och välbehaget, till och med en hedonism och en allmän kroppscentrering, som centrala orienteringspunkter i livet och risk- och självkontroll blir den motsvarande jagtekniken”. Enligt Helena Helve (2002) byggde tidigare generationers värdesystem på föregående generationers värden och ”de stora berättelserna”. Nutidsungdomarna representerar enligt henne en annan slags generation, vars moral och världsbild byggs upp i en globaliserad, postmodern värld präglad av kunskaps teknologi och mångkulturalitet. Det är naturligt att betrakta det ökade testandet av narkotika som en del av en större kulturell och samhällsmässig förändring av detta slag. I ett konsumtionscentrerat tänkesätt där det är ett eftersträvsvärt mål att skaffa sig olika upplevelser och extrema erfarenheter får narkotikaexperimenterandet ny social innebörd och utgör en ny slags lockelse. I en sådan kontext kan kunskap om och erfarenhet av narkotika värderas högt bland vänner och bekanta (Partanen 2002). När de homogeniserande centrala värderingarna bryter ner och under trycket av en individualiserande konsumtionskultur har ansvaret för den egna moralen allt mer skjutits över på de unga själva (Helve 2002). Dessa omständigheter har berett rum för en omvärdering av narkotikans sociala status. På samma gång har den information som ges av skola, organisationer och andra officiella institutioner, utöver kamratkretsen också tvingats tävla med det brokiga och polyfona material som finns på Inter-

net (Rantala 2000; Salasuo 2000; Piispa 2002).

Skillnaderna mellan generationerna kan också ses i förändringar inom narkotikakulturen. I 1960-talets hippiekultur var narkotikan en väg till äkta, arkaiska erfarenheter och en öppning till nya inre världar. I den postmoderna tiden är narkotikaanvändarens idealtyp en festare, som mera lägger vikt vid risktagning under självkontroll och som söker njutning med narkotikan, som ett fritidsnöje och en motvikt mot vardagen (Salasuo & Rantala 2002).

Utbredningen av narkotikaexperimenterandet och förändringen i narkotikans kulturella plats i den nya generationen väcker frågan om vi borde börja tala om en normalisering av narkotikabruket? Om vi med en normalisering av narkotikabruk avser, som i England, ett tillstånd där inemot hälften av alla unga prövat och en fjärdedel av de yngsta åldersklasserna brukar regelbundet och där bruket stiger också bland de äldre, kan vi säga att vi befinner oss långt ifrån denna situation. Det är viktigt att understryka att undersökningens resultat visar att finländska ungdomars narkotikabruk för det mesta ännu innebär sporadiska försök som begränsar sig till en eller få användningstillfällen. Prevalenstalen för 12 månader och 30 dagar, som beskriver mer regelbundet bruk, var också för personer födda på 1970- och 1980-talet jämförelsevis låga. Dessutom finns det inget som tyder på nya brukare ur de äldre åldersgrupperna. I det här avseendet ser vi heller inga skäl att tala om en normalisering av narkotikabruket i Finland. Också i den engelska debatten ha talet om en normalisering betraktats som en överdrift (Shiner & Newburn 1999). Det faktum att det förs en sådan diskussion visar emellertid att förändringarna under 1990-talet har varit betydelsefulla (Hakkarainen & Tigerstedt 2003).

Även om det inte skett stora förändringar i fråga om bruk under senaste tid betyder det

inte att den nya generationens intresse för narkotika inte kan leda till fler allvarliga narkotikaproblem. Genom befolkningsenkäten kan vi inte komma åt det här problemet, men med registermaterial som grund kan vi konstatera att skadeverkningar på grund av narkotikabruk (till exempel kriminalitet, sjukfrekvens, smittosamma sjukdomar och dödsfall) har stigit under 1990-talet (A. Virtanen 2001). Den nya generationen av narkotikabrukare syns bland annat i narkotikadödligheten i Åbo (Hakkarainen 2002). Skadeverkningarnas ökning avspeglar också 1990-talets ekonomiska lågkonjunktur och den efterföljande samhällsutveckling som närt marginalisering och fattigdom.

Avslutningsvis

De svar på narkotikarelaterade frågor som insamlades i samband med Dryckesvanor 2000-undersökningen tydde på att ökningen av narkotikabruket redan skulle ha stannat av. Undersökningen från 2002, vars jämförbarhet med tidigare undersökningar är bättre, ger dock en något annorlunda bild av situationen. Experimenterandet med narkotika har fortsatt att öka och en stabilisering kan man endast skönja i de siffror som rör bruk under senaste tid och därmed beskriver ett mer aktivt bruk.

Ingen forskning har ifrågasatt 1990-talets ökade narkotikabruk. I denna analys har den andra narkotikavågen i Finland visat sig vara ett generationsbundet fenomen. Det är främst personer födda på 1970- och 1980-talet, som levtt sina ungdomsår under 1990-talet och början av 2000-talet, som är de nya som provat och använt narkotika. Inom ungdomskulturer har narkotikabruket fått ökad acceptans. Med en utveckling som följer internationella trender har också de stimulantia, som hör ihop med en ny sorts fest- och nattlivskultur, fått ett allt synligare fotfäste i Finland.

Det faktum att ökningen av narkotikabruket placerar sig så klart inom den ålderkategori som är född på 1970- och 1980-talet, väcker nya frågor som gäller den framtida utvecklingen. Kommer den generation som är född på 1990-talet att följa denna trend eller kommer den att gå i en helt annan riktning? Hur kan man påverka detta från samhällets sida? Här ligger en utmaning för såväl dem som arbetar inom preventionen, som för oss alla andra.

Översättning: Matilda Hellman

REFERENSER

- Abraham, M. & Kaal, H. & Cohen, P. (2002): Licit and illicit drug use in the Netherlands, 2001. Amsterdam: Cedro/Mets & Schilt
- Ahlström, S. & Metso, L. & Tuovinen E. L. (2001): Ungdomars bruk av rusmedel i Europa 1995 och 1999. Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 18 (3): 283–295
- Bothas, H. (2002): Drogtester i finländska företag – botemedel mot ett inbillat eller verkligt hot? Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 19 (2): 138–150
- Calafat, A. & Fernández, C. & Juan, M. & Bellis, M. & Bohrn, K. & Hakkarainen, P. & Kilfoyle-Carrington, M. & Kokkevi, A. & Maalsté, N. & Mendes, F. & Siamou, I. & Simon, J. & Stocco, P. & Zavatti, P. (2001): Risk and control in the recreational drug culture. Palma de Mallorca: IRE-FREA
- Hakkarainen, P. (2002): Huumeekulttuurin muutos ja huumekuolemat (Narkotikakulturens förändring och narkotikadödsfallen), s. 110–136. I: Kaukonen, O. & Hakkarainen, P. (red.): Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa (Narkotikabrukaren i välfärdsstaten). Helsinki: Gaudeamus
- Hakkarainen, P. & Hübner, L. & Laursen, L. & Ødegård, E. (1996): Drug use and public attitudes in the Nordic countries, s. 125–164. I: Hakkarainen, P. & Laursen, L. & Tigerstedt, C. (red.): Discussing drugs and control policy. Helsinki: NAD publication no 31
- Hakkarainen, P. & Metso, L. (2001): Onko huumeiden käytön yleistyminen taittumassa? Vuoden 2000 huumeenkyselyn tulokset (Håller förallmänligandet av narkotikabruket på att avta? Resultaten från Narkotikaenkäten år 2000). Yhteiskuntapolitiikka 66 (3): 277–283
- Hakkarainen, P. & Tigerstedt, C. (2003): Motsägelsernas narkotikapolitik – normaliseringen av narkotikaproblemet i Finland. Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 20 (2–3): 181–195
- Helve, H. (2002): Arvot, muutos ja nuoret (Värden, förändring och de unga). Helsingfors: Yliopistopaino
- Hoikkala, T. & Paju, P. (2002): Sukupolviutkimus ja nuorisopolitiikka (Generationsforskning och ungdomspolitik), s. 14–31. I: Silvennoinen, H. (red.): Nuorisopolitiikka Suomessa – 1960-luvulta 2000-luvulle (Ungdomspolitik i Finland – från 1960-talet till 2000-talet). Helsingfors: Ungdomsforskningsnätverket, Delegationen för ungdomsärenden och undervisningsministeriet
- Kontula, O. (1997): Huumeet Suomessa 1990-luvulla (Narkotika i Finland på 1990-talet). Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriets utredningar
- Kontula, O. & Koskela, K. (1992): Huumeiden käyttö ja mielipiteet huumeista (Narkotikabruk och åsikter om droger). Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 8
- Kouvonen, P. & Rosenqvist, P. & Skretting, A. (red.): Bruk, missbruk, marknad och reaktioner – Narkotika i Norden 1995–2000. Helsingfors: NAD- publikationer nr. 41
- Marijuana abuse (2002) Research report. National Institute on Drug Abuse
- Mustonen, H.: Sukupuolierot alkoholin käytössä (Könsskillnader i alkoholbruket), s. 236–250. I: Luoto, R. & Viisainen, K. & Kulmala, I. (red.): Sukupuoli ja terveys (Kön och hälsa). Tampere: Vastapaino
- Parker, H. & Aldridge, J. & Measham, F. (1998): Illegal leisure – The normalization of adolescent recreational drug use. London: Routledge
- Parker, H. & Williams, L. & Aldridge, J. (2002): The normalization of 'sensible' recreational drug use: Further evidence from the North West England longitudinal study. *Sociology* 36 (4): 941–964
- Partanen, A. (2003): Ökat missbruk av buprenorfin bland finska missbrukarvårdens narkomanklienter. Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 20 (1): 57–62
- Partanen, J. (1994): Väta tripper. Nordisk alkoholtidskrift 12 (1) 21–33
- Partanen, J. (2002): Huumeet maailmalla ja Suomessa (Narkotika i världen och i Finland), s.

13–37. I: Kaukonen, O. & Hakkarainen, P. (red.): Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa (Narkotikabrukare i välfärdsstaten). Helsingfors: Gaudeamus

Partanen, J. & Metso, L. (1997): Kannabis Suomessa 1990-luvulla (Cannabis i Finland på 1990-talet). Alkoholipolitiikka 62 (5): 350–355

Partanen, J. & Metso, L. (1999): Suomen toinen huumeaalto (Finlands andra narkotikavåg). Yhteiskuntapolitiikka 64 (2): 143–149

Piispa, M. (2002): Jätetäänkö nettikeskustelut huumeista liberaaleille? (Lämnas nätdiskussioner om droger till liberalerna?) Tiimi 2002: 2, 12–13

Rantala, K. (2000): Internet linkkinä huumeiden huvikäytölle (Internet som en länk i nöjesbruket av droger). Nuorisotutkimus 18 (2): 52–55

Reuband, K.-H. (1990): Research on drug use: a review of problems, needs and future perspectives. Drug and Alcohol Dependence 25: 149–152

Salasuo, M. (2000): Miksi nuoret eivät usko valistukseen? (Varför tror inte ungdomarna på upplysning?) Tiimi 2000: 5, 9–11

Salasuo, M. & Rantala, K. (2002): Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana (Nöjesbruk av droger som tidsskildring), s. 38–67. I: Kaukonen, O. & Hakkarainen, P. (red.): Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa (Narkotikabrukaren i välfärdsstaten). Helsingfors: Gaudeamus

Seppälä, P. (1999): Kielletyt aineet ja niiden merkitys teknokulttuurissa (Förbjudna ämnen

och deras betydelse inom teknokulturen). Yhteiskuntapolitiikka 64 (4): 359–368

Seppälä, P. (2001): Ravekulttuuri ja laittomat päihteet: yhteisöllisyyttä, etiikkaa ja identiteettiä (Ravekulturen och illegala droger: samhälllighet, etik och identitet). Helsingfors: A-klinikstiftelsens rapportserie nr 36

Shiner, M. & Newburn, T. (1999): Taking tea with Noel – the place and meaning of drug use in everyday life, s. 139–159. I: South, N. (red.): Drugs – cultures, controls and everyday life. London: Sage

Tirkkonen, J. & Kontula, O. (1991): Impaus nuorten ryhmätoimintana (Sniffandet som en gruppaktivitet bland unga). Helsingfors: Social och hälsovårdsstyrelsens rapporter 1/1991

Virtanen, A. (2001): Huumausainetilanne Suomessa 2000 (Narkotikasituationen i Finland 2000). Tilastoraportti (Statistikrapport) 1/2001. Helsingfors: Stakes

Virtanen, M. (2001): Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. (Fennomanins arvtagare. Politiska traditioner och generationernas dynamik.) SKS' publikationer SKS:n toimituksia 831. Helsingfors: Finska litteratursällskapet

Årsrapport över situationen på narkotikaområdet i den Europeiska unionen och Norge 2002. (2002) Lissabon: Europeiska centrumet för kontroll av narkotika och narkotikamissbruk, ECNN.

Summary

Pekka Hakkarainen & Leena Metso: *Drug use: the new generation*

Drug use increased in the 1990s also in Finland. The article describes the results of a postal questionnaire survey in Finland in autumn 2002. The population of the survey consisted of Finnish people aged 15–69.

A total of 2,541 persons took part in the survey, giving a response rate of 63 per cent. This can be considered reasonably high. A comparison of the results with the figures produced by surveys conducted in the same way in 1992, 1996 and 1998 provides a good indication of how the situation has developed over the past ten years.

In the 2002 survey, 12 per cent of the respondents said they had tried or used an illicit substance at some point in their life. The majority reported that this had happened one year ago or earlier. Three per cent reported drug use during the past 12 months, one per cent that they had used drugs during the past 30 days. A comparison with earlier studies reveals trends in both directions. The numbers who indicated that they had sometimes tried or used drugs have increased, over the past four years particularly among women. The figures describing recent use in 2002 do not seem to have changed since 1998.

The sharpest increase in the numbers trying drugs was seen in the age group 20–29. In 2002, around one in three men and around one in four women in this age group reported having tried cannabis at some stage in their life. In the age group under 40 the use of amphetamine and ecstasy also showed a statistically significant increase. The figures describing non-medical use of medical substances had also increased. In the metropolitan Helsinki region and in larger cities with a population of more than 100,000, drug use was more common than elsewhere in the country.

The analysis presented in this article shows that the second drug wave during the 1990s in Finland is a generational phenomenon. The new drug users and experimenters come from age groups who were born in the 1970s and 1980s. It seems that the new party culture has, in accordance with international trends, arrived in Finland and the use of stimulants that is associated with night-life have gained an increasingly firm footing in our country.

Key words: drug use, Finland, survey, generation

Yhteenveto

Pekka Hakkarainen & Leena Metso: *Huumeiden käytön uusi sukupolvi*

Huumeiden käyttö lisääntyi 1990-luvulla myös Suomessa. Artikkelissa esitellään tuloksia väestökyselystä, jonka aineisto kerättiin postitse toimitetuilla lomakkeilla syksyllä 2002. Tutkimuksen kohdejoukon muodostivat 15–69-vuotiaat suomalaiset.

Kyselyyn vastasi 2 541 henkilöä. Vastausprosentiksi muodostui 63 %. Tätä voidaan pitää verraten hyvänä. Vertaamalla vuoden 2002 tuloksia vuosina 1992, 1996 ja 1998 vastaavalla tavalla suoritettuihin tutkimuksiin saadaan yleiskuva tilanteen kehityksestä viimeisen kymmenen vuoden ajalta.

Vuoden 2002 tutkimuksessa 12 prosenttia vastaajista ilmoitti joskus elämässä kokeilleensa tai käyttäneensä jotain laitonta huumausainetta. Valtaosalla kysymys oli vähintäänkin vuoden takaisesta käytöstä. Viimeksi kuluneiden vuoden aikana tapahtuneesta käytöstä raportoi 3 prosenttia vastaajista. Viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana käyttäneiden osuus vastaajista jäi yhteen prosenttiin. Kun verrataan aikaisempien tutkimusten lukemiin, voidaan käytön yleisyyttä kuvaavissa luvuissa todeta sekä kasvua että tasaantumista. Niiden määrä, jotka ilmoittavat joskus kokeilleensa tai käyttäneensä huumausaineita, on lisääntynyt, neljän viimeisen vuoden aikana erityisesti naisilla. Luvut, jotka kuvaavat viimeaikaista käyttöä, näyttävät pysytelleen vuonna 2002 samalla tasolla kuin vuonna 1998.

Huumeekokeilujen lisääntyminen oli voimakkainta ikäryhmässä 20–29-vuotiaat. Vuonna 2002 tämän ikäryhmän miehistä noin joka kolmas ja naisista noin joka neljäs ilmoitti kokeilleensa joskus elämässään kannabista. Alle 40-vuotiaiden keskuudessa myös amfetamiinin ja ekstaasin käyttö oli lisääntynyt tilastollisesti merkitsevästi. Lääkeaineiden ei-lääkinnällistä käyttöä koskevat luvut olivat niinkään kasvaneet. Pääkaupunkiseudulla ja yli 100 000 asukkaan kaupungeissa huumeiden käyttö oli yleisempää kuin muualla maassa.

Tässä esitetystä analyysistä Suomen 1990-luvun toinen huumeaalto osoitetaan sukupolvi-ilmiöksi. Huumeiden uudet kokeilijat ja käyttäjät ovat tulleet 1970- ja 1980-luvuilla syntyneistä ikäryhmistä. Kehityksen myötä kansainvälisten trendien mukainen nuorten ihmisten uuteen juhlimiskulttuuriin ja yöelämään kytkeytyvä stimulanttien käyttö näyttää saavuttaneen aikaisempaa näkyvämmän jalansijan myös Suomessa.